

Het voorkomen van Bijeneter als broedvogel in Nederland

Vincent van der Spek

Is het zien van Bijeneters in Nederland nog steeds een buitenkansje, het vaststellen van een broedgeval van deze soort is al helemaal geen alledaagse zaak. Maar in geschikt habitat, vooral langs de kust, moeten we er tegenwoordig op bedacht zijn dat waarnemingen van Bijeneters aan het begin van de zomer wel eens op een broedpoging zouden kunnen wijzen. Dat leren de ervaringen bij een aantal recente broedgevallen van Bijeneters in Nederland. Naar aanleiding van het recente broedgeval in Monster, dat elders in dit nummer van Limosa uitvoerig aan bod komt, worden hier de vroegere gevallen nog eens op een rijtje gezet en onderling vergeleken. Bijeneters blijken in ons zeeklimaat best succesvol te kunnen broeden, mits ze met rust worden gelaten.

Ruim honderd jaar geleden, in mei 1905, werd voor het eerst een Bijeneter *Merops apiaster* in Nederland vastgesteld (Snouckaert 1908; ZMA 32263). Pas vanaf medio jaren veertig van de vorige eeuw is het aantal waarnemingen van Bijeneter in ons land geleidelijk toegenomen. Slechts incidenteel kwam het daarbij tot broeden (in 1964, 1965 en 1983). Aan het begin van de 21^e eeuw zijn echter in korte tijd enkele al dan niet geslaagde broedpogingen ondernomen (2001, 2002 en 2005). De recente ontwikkelingen vormen de aanleiding voor een reconstructie van de status van de soort als broedvogel in Nederland. Hierbij wordt uitgebreid aandacht besteed aan alle bekende gevallen waarbij ten minste sprake was van nestindicerend gedrag (in dit geval: het graven van nestholten). Dat de soort tot de verbeelding spreekt, blijkt wel uit het regelmatig terugkerende thema 'verstoring door vogelaars'. Niettemin zijn Bijeneters hier aan de noordgrens van hun verspreidingsgebied in het merendeel van de gevallen met succes tot broeden gekomen. Hieronder wordt nader beschreven en geanalyseerd hoe de soort zich in Nederland heeft ontwikkeld van uiterst zeldzame doortrekker tot incidentele en mogelijk onregelmatige broedvogel.

Voorkomen in Nederland

Tot en met 1992 werden waarnemingen van Bijeneters door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) beoordeeld. In totaal werden voor de periode 1905-1992 70

gevallen aanvaard, met in totaal 244 exemplaren. In de tweede helft van de vorige eeuw was er een gestage toename van het aantal waarnemingen. Vóór 1944 is er maar één aanvaard geval, uit mei 1905, wat gezien het opvallende uiterlijk en gedrag van de soort opmerkelijk is. In dezelfde periode werden bijvoorbeeld wel twaalf Scharrelaars *Coracias garrulus* genoteerd. Vermoedelijk is er, naast een waarnemerseffect, sprake van een reële toename (van den Berg & Bosman 2001). Dat lijkt te worden bevestigd door het voorkomen in omliggende landen. Zo broedt de soort sinds 1996 jaarlijks in België (Boele & van Winden 2004). In 2006 werd voor het vijfde achtereenvolgende jaar succesvol gebroed te Wachtebeke, Oost-Vlaanderen. Ook in Duitsland (vanaf 1990 jaarlijks) en Denemarken neemt het aantal broedgevallen toe (Boele & van Winden 2004). Het lijkt erop dat er sprake is van een trend naar meer noordelijke broedpogingen. Nederland loopt, evenals Groot-Brittannië, in vergelijking met deze landen wel achter met het aantal broedpogingen. Mogelijk ligt ons land net iets te noordwestelijk voor een regelmatig voorkomen.

Boele & van Winden (2004) vermelden voor de periode 1905-2003 252 waarnemingen van in totaal 555 vogels. Dit aantal is samengesteld uit door de CDNA aanvaarde waarnemingen, de waarnemingenrubriek in *Dutch Birding* en de binnengekomen meldingen bij het Bijzondere Soorten Project – niet broedvogels van SOVON Vogelonderzoek Nederland. Met deze waarnemenreeks, die ook niet-ingerichte observa-

ties omvat (maar geen afgewezen gevallen), tonen zij de toename van de soort aan van gemiddeld drie waarnemingen per jaar begin jaren tachtig, naar *ca.* 15 per jaar twee decennia later. In de jaren 2003-2005 werden via de website www.dutchbirding.nl liefst 63 gevallen gemeld van in totaal 197 vogels: 2003 17 gevallen (40 vogels), 2004 22 (51) en 2005 31 (106). Vooral in het laatste jaar, waarin ook een broedgeval plaatsvond te Monster (ZH) (Berkelder *et al.* 2006), zijn opvallend veel Bijeneters gemeld.

Bijeneters worden vooral waargenomen in de periode mei-augustus, met de meeste gevallen (en exemplaren) in mei, waarna het voorkomen in de maanden daarna afneemt. Sporadisch zijn er meldingen uit september tot en met november. De uiterste data zijn 16 april en 26 november. Als gekeken wordt naar de gemiddelde groeps grootte, ontstaat er een ander beeld: in

mei en juni is de gemiddelde groeps grootte gelijk (*ca.* 2.75 vogels per waarneming), om in juli fors toe te nemen (gemiddeld vier per waarneming). Hierbij zijn de bewezen broedpogingen buiten beschouwing gelaten om een beeld te krijgen van het voorkomen van de soort als onregelmatige passant.

De enige trektelpost in Nederland waar de soort met enige regelmaat wordt waargenomen, is Breskens (Zld): hier is de Bijeneter een onregelmatige, zeer schaarse doortrekker. In de periode 1988-2005 passeerden in totaal 30 exemplaren. In 13 van deze 18 voorjaren werd de soort er vastgesteld. De beste dag was 23 mei 1991, met een groep van vijf doortrekkers. De mediane datum van de trek ligt er op 18 mei, de uiterste datums zijn 29 april en 2 juni (Lilipaly *et al.* 2006).

De historie van broedgevallen in Nederland

Om een beeld te krijgen van het incidentele broedvoorkomen en de broedbiologie van Bijeneters in Nederland volgt hieronder een overzicht van alle broedpogingen hier te lande. Daarbij zijn niet alleen zes bewezen broedgevallen opgenomen, maar aanvullend ook twee gevallen waarbij sprake was van nestindicerend gedrag.

1964: *Heythuysen, Limburg* (Eén paar, twee jongen.) Het eerste gedocumenteerde broedgeval in Nederland vond plaats in een kolonie Oeverzwaluwen *Riparia riparia*, die zich in een zandafgraving gevormd had (van den Hombergh 1964, Puts-Klommen 1964). Op 1 juni 1964 vonden Staatsbosbeheermedewerkers W.F. Alleijn en J.A.A. van Schendel tussen Horn en Heythuysen vijf Bijeneters, waarvan uiteindelijk één paar tot broeden kwam. Op 4 juni werd copulatie waargenomen. Op basis van veldwaarnemingen werd geschat dat het broeden rond 13 juni is gestart. Op 6 juli werd voor het eerst gezien dat op het nest werd gevoerd. Daarmee bedroeg de incubatieperiode *ca.* 23 dagen. Op 4 augustus vlogen twee jongen uit. Tussen het uitkomen van de eieren en het uitvliegen van de jongen lag dus een periode van 29 dagen. De laatste waarneming dateert van 27 augustus. De broedholte werd op 13 augustus uitgegraven. Hierin werd een dood jong aangetroffen (Hens 1965). K.H. Voous en J. van Marle namen op 29 juli, bijna twee maanden na de ontdekking, overigens nog altijd vier tot vijf

adulte exemplaren waar. Dit broedgeval zorgde ook indertijd voor veel bekijks van vogelaars uit het hele land, wat er onder andere toe heeft geleid dat de vogels en de broedlocatie fotografisch zijn vastgelegd (Hens 1965, Alleijn *et al.* 1966).

1965: Terschelling, Friesland (Drie paren, twaalf jongen.) Kort na het eerste broedgeval voor Nederland werd ook het tweede vastgesteld. Op 27 juni werden voor het eerst vier Bijeneters opgemerkt nabij het dorp West-Terschelling, oplopend tot 13 exemplaren op 31 juli. Tevens werd op die datum een eerste broedgeval gemeld (Tulp 1965, de Jong 1965). In augustus werden drie nesten vastgesteld ten noordwesten en noorden van West-Terschelling (in de duinen achter Doodemanskisten, langs de Longway ter hoogte van strandpaal 7 en richting West aan Zee). Leden van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJV) zouden nog een vierde nest hebben gevonden (dagboek H.W. Fischer 1965). Dit geval wijkt af van andere broedgevallen in Nederland waarbij meerdere paren betrokken zijn: de drie nestholten zijn niet in een kolonievorm dichtbij elkaar gegraven, maar enkele honderden meters van elkaar verwijderd, in meer of minder grote stuifkuilen met kleine of hoge wandjes. Van alle nesten vlogen de jongen pas begin september uit: uit het eerste nest vier jongen op 3 september, uit een tweede nest drie op 4 september en op 6 september nog één, terwijl van een derde nest op 4 september vier jongen reeds waren uitgevlogen. Terugrekenend moeten deze paartjes pas rond 7 juli met broeden begonnen zijn. Bijgevolg vlogen de jongen van deze drie paren een maand later uit dan bij andere geslaagde broedgevallen in ons land: in de eerste week van september in plaats van in de eerste decade van augustus. Er was voedsel in overvloed. Zo werd op 28 augustus gezien dat de toen al grote jongen in een nestholte in een half uur tijd 50 maal gevoerd werden, soms zelfs iedere tien seconden (Burgler 1966). Over het aantal jongen dat uitvloog, bestaan in de literatuur verschillende lezingen. Zwart (1985) rept slechts over acht of negen jongen (vier, vier en mogelijk één), Van den Berg & Bosman (2001) spreken echter over twaalf, zich daarbij basierend op Ploeger (in ten Kate 1967). Op 5 september werden 20 exemplaren geteld (ten Kate 1967).

1983: Texel, Noord-Holland (Eén paar, vijf jongen, waarvan slechts één uitgevlogen.) Op 13 juli nam S. Lagerveld een Bijeneter waar nabij het dorp Den Hoorn, dicht bij camping Loodsmansduin. Drie dagen later zagen K.J. Eigenhuis en K. Tiemstra twee exemplaren die met insecten een hol in en uit vlogen. De nestplek bevond zich in een 30 m lange en 2 m hoge zandwand, die ontstaan was door een afgraving en waarin voorheen een oeverzwaluwenkolonie huisde. De zandafgraving grensde aan enkele akkers, weilanden en bloembollenvelden, en werd aan de zuidwestzijde beschermd door naaldbomen op de camping. Verder stonden er enkele loofbomen in de omgeving. Op 5 augustus werd de eerste jonge Bijeneter in de nestopening gezien. Geschat wordt daarom dat de vogels in de tweede week van juni zijn gaan broeden. Rond 10 augustus werden door vogelaars twee Bijeneters uit het zand geraapt en teruggeplaatst in de nestpijp. Deze juvenielen waren nog niet vliegvlug en niet bij machte om zelf terug het nest in te kruipen. Op 14 augustus werd een dood jong gevonden, een dag later volgde een tweede. Op de laatstgenoemde datum werden tevens drie levende juvenielen gezien, waardoor duidelijk werd dat er ten minste vijf jongen waren uitgekomen. Op 19 augustus lagen een dood en een levend jong voor het nest; een ander jong was inmiddels vliegvlug en zat in een spar. Op 21 augustus waren de ouders en het vliegvlugge jong verdwenen. Het levende jong van de 19^e lag echter nog steeds voor de nestholte en werd ter verzorging meegenomen door F.J. Maas. Toen half september bleek dat het jong, dat wel goed at, vergroeiingen vertoonde aan de poten en ook de vliegspieren niet ontwikkelde, werd gestopt met de verdere verzorging (Maas 1984). Twee dode exemplaren zijn opgenomen in het Zoölogisch Museum te Amsterdam en één exemplaar is terechtgekomen in het Nationaal Natuurhistorisch Museum in Leiden (thans Naturalis/NNM). De hoge jongensterfte bij uitvliegen kan het gevolg zijn geweest van het koele en gure weer op Texel in de eerste helft van augustus (Maas 1984).

2001: Harkstede, Groningen (Drie paren, twee broedpogingen gestaakt, een broedpoging mislukt). Vanaf 28 mei zaten er acht Bijeneters bij een zandopslagterrein aan de rand van het dorp Harkstede, nabij een meer. De opslag lag net buiten de bebouwing van het dorp. Het meer was omzoomd door loofbomen,

Bijeneter (met Graspieper), Monster 2005 (Chris van Rijswijk). *One of the breeding Bee-eater at Monster 2005.*

hier tegenover lag een weiland. Al op de eerste dag werden enkele nestholten gevonden. De vogels trokken van meet af aan veel bekijks, niet alleen van vogelaars maar ook van de media. De plek bleek zeer verstoringgevoelig. Enkele zandhopen lagen dicht bij een weg waarvandaan vele vogelaars de Bijeneters observeerden. Kinderen gebruikten het terrein als speelplaats en ook motorcrossers vonden het een ideale plaats om hun hobby uit te oefenen. Waarschijnlijk door de hierdoor veroorzaakte verstoring groeven de Bijeneters op 30 mei elders op de zandstort nieuwe nesten. Vanaf 1 juni waren er nog maar zes vogels aanwezig. Vanaf 2 juni werd het gebied afgesloten om verdere verstoring te voorkomen. Vanaf 7 juni bleven de vogels steeds langer in de nestpijpen en werd duidelijk dat er daadwerkelijk sprake was van een serieuze broedpoging. Op 10 juni werd bij één van de paren copulatie waargenomen en vanaf 12 juni voerde een mannetje een vrouwtje in een van de hopen. Vanaf ca. 25 juni werden steeds minder vogels gemeld. Eén nest spoelde weg door hevige regen, het andere is (vermoedelijk) verstoord door spelende kinderen. Toen begin juli één van de zandhopen nabij het laatste broedhol wordt afgegraven, verdween ook dit paar voorgoed van de locatie. Bij een controle van de nesten door M. Bakker op 13 juli, bleek slechts één nestholte gereed voor

een broedgeval: de andere waren onvolledig uitgegraven. In het nest dat wel af was lag een gebroken ei. Uit de prooiresten in de nestholte bleek dat er voldoende voedsel aanwezig was en dat dit waarschijnlijk niet de reden was van het mislukken van het broedgeval (Bakker 2002). Vogelaars betrokken bij de drie broedpogingen na 2001 geven aan dat dit geval vanwege de constante verstoring voor hen als voorbeeld diende voor hoe het niet moet.

2002: *De Marne, Lauwersmeer, Groningen* (Drie paren, twee broedpogingen gestaakt, een paar met vier jongen.) Op 3 juni 2002 hadden P. Das en O. Tol een afspraak met de beheerder van het militaire oefenterrein De Marnewaard, om een vergunning te bemachtigen om Oeverzwaluwen te ringen in de daar aanwezige kolonie. Tot hun verrassing troffen ze bij een inspectie van de wand zeven tot acht Bijeneters aan. De vogels hadden al enkele nestgangen gegraven. Om een eventueel broedgeval niet vroegtijdig in de kiem te smoren, besloten ze het ringwerk uit te stellen. Met tussenkomst van Staatsbosbeheer en in overleg met Defensie werd dit gedeelte van het terrein afgesloten. De beheerder van de website www.lauwersmeer.com werd ingelicht. Meldingen van derden verschenen niet op deze website, teneinde verstoring te voorkomen. In het weekeinde, als

er niet geoefend wordt, is dit gebied toegankelijk voor het publiek. Als extra beschermingsmaatregel werd daarom op gepaste afstand van de kolonie een lint geplaatst. Hoewel de waarneming niet in brede kring bekend is gemaakt, kwamen steeds meer mensen het te weten. Twee van de drie paren staakten, mogelijk als gevolg van verstoring door vogelaars, hun broedpoging. Deze vogels bleven wel in de buurt van de broedplek aanwezig (K. Sars). Om het ringproject van de Oeverzwaluwen door te laten gaan, is in de ochtend van 15 juli toch door twee ringers en drie assistenten in de kolonie geringd. Dit is volgens de betrokkenen bewust vroeg gebeurd, om het voeren van de inmiddels aanwezige jonge Bijeneters niet in gevaar te brengen. Om 6u50 vloog het vrouwtje Bijeneter in een van de netten. De vogel werd gemeten en geringd. Daarmee was dit de eerste en tot op heden enige in Nederland geringde Bijeneter. Een uur na de ringsessie werd waargenomen dat de geringde vogel de jongen voerde (O. Tol). De vier niet meer broedende vogels zijn na de ringsessie echter niet meer waargenomen (K. Sars).

Toen voor de buitenwereld duidelijk werd dat er in de kolonie geringd was, ontstond er oppositie onder vogelaars. Er verschenen stukken over de ringsessie in de Nieuwe Dokkumer Courant en in Het Vogeljaar, waardoor de controverse verder aangewakkerd werd. Toen op 11 augustus de vier jongen van het overgebleven paar uitvlogen werd de waarneming ook langs 'officiële' kanalen doorgegeven. De laatste waarneming dateert van 24 augustus, toen vier vogels werden opgemerkt. Toen na het verdwijnen van de vogels de nestgang gecontroleerd werd, werden vlak daaronder klauwsporen van een Vos *Vulpes vulpes* gevonden. Aan deze sporen te zien, was het hol nét te hoog geplaatst om daadwerkelijk door de Vos gepreedeerd te worden. Een jaar later verbleef vanaf 15 mei op exact dezelfde locatie wederom een mannetje Bijeneter, maar de vogel is na de 18e weer verdwenen. Ook op 10 mei 2004 was er een melding van een rondvliegende vogel.

2005: Monster, Zuid-Holland (Drie paren, elf jongen, één jong overleden.) Op 29 mei vond D. Laponder vier Bijeneters op Solleveld, Monster, op de grens met Den Haag, waarbij hij ook copulatie waarnam. R. van der Vliet vond de vogels later op de dag terug: er bleken er zelfs zes te zitten. Al snel was duidelijk dat er enkele

nestholen waren gegraven in de steile wanden van recent door het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland, de beheerder van het terrein, uitgegraven spoelplassen. De broedbiologische data zijn als volgt: twee paren startten met broeden op 8 juni, het derde paar op 18 juni. De vaststelling van jongen in de verschillende nesten volgde vanaf 8 juli, het uitvliegen van de jongen vond plaats op 9, 12 en 13 augustus terwijl de laatste waarneming van 23 augustus dateert. Uiteindelijk vlogen er elf jongen uit, waarvan er eentje het zeker niet overleefde. Voor een uitgebreid verslag van dit broedgeval zie Berkelder *et al.* (2006) elders in dit nummer.

Gevallen van nestindicerend gedrag

1975: Vianen, Zuid-Holland / Utrecht (Eén paar, geen jongen, broedpoging gestaakt). De eerste broedvogelatlas van SOVON (Teixeira 1979) meldt een territorium Bijeneters in juni 1975 in een oeverzwaluwkolonie in atlasblok 38-27. Na het afgraven van de kolonie zouden de vogels zijn verdwenen. De bron hiervan is waarschijnlijk een broedvogelinventarisatie van de Vijfheerenlanden uit 1975 (Mesker *et al.* 1976). De twee laatstgenoemde auteurs hebben de vogels echter niet gezien en weten ook niet (meer) wie wel. Helaas is dit geval nooit ingediend bij de CDNA. Ook de waarnemingsrubriek van Het Vogeljaar maakte in 1975 geen melding van het geval. Bij de uiterwaarden van de Lek, ten zuidwesten van Vianen, was destijds in het gebied de Middelwaard inderdaad een afgraving (thans plas) aanwezig met een kolonie Oeverzwaluwen. Vianen lag in 1975 nog in de provincie Zuid-Holland, maar hoort thans bij Utrecht. Diverse waarnemers uit de regio kennen het geval van horen zeggen, maar de waarnemer(s) kon(den) niet worden achterhaald. Op het originele formulier van SOVON staan geen waarnemers vermeld, alleen een rapportnummer (vermoedelijk het hier boven vermelde rapport). De ingevoerde codes zijn C4 (waarschijnlijk broedend) en E1 (aantalsschatting: 1 paar). Er is wel een losse waarneming bekend van A. Hokke, waarschijnlijk van de overzijde van de rivier (A. Boele, C. Witkamp). Daarmee blijft deze waarneming onbevestigd; dit geval is dan ook alleen opgenomen voor de volledigheid van het overzicht.

2002: Bergen aan Zee, Noord-Holland (Drie exemplaren, geen serieuze broedpoging). Op 11 juni 2002 vonden R. Slings en E. Weeda bij

Tabel 1. Broedbiologie van Bijeneter in Nederland 1964-2005. *Summary data on breeding biology of Bee-eater in the Netherlands.*

jaar	plaats	datum eerste waarn.	N vogels (paren)	datum broed-begin	uitkomst-datum eieren	broed-duur	uitvlieg-datum jongen	duur jongen-periode	jongen uitgevlogen
<i>year</i>	<i>locality</i>	<i>date 1st observ.</i>	<i>N birds (pairs)</i>	<i>onset of incubation</i>	<i>hatching date</i>	<i>incubation period (d)</i>	<i>fledging date</i>	<i>fledging period (d)</i>	<i>young fledged</i>
1964	Heythuisen, L. 51°15'N 5°54'O	1/6	5 (1)	13/6	6/7	>23	4/8	30	2
1965	W-Terschelling Fr. 53°22'N 5°13'O	27/6	13 (3)	7/7?	31/7?	25?	1,3,4/9	32-36	12
1983	Texel, N-H. 53°02'N 4°45'O	13/7	2 (1)	7-14/6?	<13/7	?	<10/8	ca 30	1
2001	Harkstede, Gr. 53°13'N 6°42'O	28/5	8 (3?)	7,12/6	-	-	-	-	0
2002	Lauwersmeer, Gr. 53°24'N 6°16'O	3/6	7-8 (3)	?	<15/7	?	11/8	>28	4
2005	Monster, Z-H. 52°01'N 4°10'O	29/5	6 (3)	8,8,18/6	8/7	30	9,12,13/8	33-36	11
Gemiddeld <i>average</i>		mei-jun	7 (2.3)	7-14/6	<10/7	26	9-16/8	31	3.3

het zogenaamde Keetje van Hopman, in het Noord-Hollands Duinreservaat, drie Bijeneters (contra Boele & van Winden 2004, die van drie paren spreken). Een dag later trof RS er drie broedholen aan. Het graven was waarschijnlijk nog maar net begonnen, aangezien de diepste gang slechts 25 cm diep was. Er waren geen duidelijke graafsporen aanwezig en rondom de hopen werden geen braakballen gevonden. RS besloot de waarneming stil te houden om een eventueel broedgeval niet te verstoren. De vogels werden echter niet meer waargenomen. Of

er sprake was van een serieuze, maar niet doorgezette broedpoging of dat er slechts 'geoeffend' is door onervaren vogels, is daarom niet duidelijk. De biotoop waar deze broedpoging plaatsvond, laat zich als volgt omschrijven: op ca. 400 meter van zee gelegen duinlandschap met enkele diep uitgewaaide stuifketels met loodrechte wanden. Vlak onder de stuifketel, aan de voet van de duinrichel, ligt een natte duinvallei met veel permanent water. De omgeving is bloemrijk en niet vergrast (R. Slings).

Tabel 2. Weersomstandigheden in de nestjongenfase (30 dagen) tijdens broedgevallen van Bijeneters in Nederland. Gegevens van nabijgelegen luchthavens (Eindhoven, Leeuwarden, Den Helder, Eelde en Rotterdam). Zonuren en neerslag in totalen, bewolkinggraad in gemiddelde Octa (bewolkingsschaal 1-8). Bron: KNMI. *Weather conditions during nestling periods (30 days) of breeding Bee-eaters breeding in the Netherlands.*

plaats	jaar	gem. temperatuur etmaal	max.	zonneschijn	bewolking	neerslag	windkracht
<i>locality</i>	<i>year</i>	<i>mean temperature daily</i>	<i>max</i>	<i>sunshine hours</i>	<i>cloud cover</i>	<i>rain-fall</i>	<i>wind force</i>
		°C	°C	uren	x 1/8	mm	Bf
Heythuysen L	1964	18.0	23.8	204	5.0	31.4	3.1
West-Terschelling Fr	1965	15.0	19.5	216	4.7	52.7	3.5
Den Hoorn, Texel	1983	17.7	20.7	231	4.1	7.2	3.5
Lauwersmeer Gr	2002	18.4	23.5	154	5.2	95.6	3.0
Monster Z-H	2005	17.4	21.7	192	5.3	57.6	3.0
alle locaties <i>all locations</i>		17.3	21.8	199 =6.6 u/dag	4.9 =half- zwaar	49.0 =1.6 mm/dag	3.2 =matig

Discussie

Opvallend is dat vier van de zes Nederlandse broedgevallen zich in het noordwesten van Nederland, op of boven de 53° breedtegraad, hebben voorgedaan. Drie daarvan vonden plaats in het Waddengebied. Twee derde van alle gevallen hadden plaats in kustgebieden. Dit lijkt een gevolg van stuwung van noordwaarts trekkende Bijeneters langs de kust in het voorjaar. Qua habitat waren zeeduinen goed voor zeven van de negen succesvolle broedparen. De broedfenologie liet doorgaans aankomst op de broedplaats zien rond eind mei/begin juni, en een start van broeden medio juni (tabel 1). Het uitkomen der jongen vond plaats aan het eind van de eerste decade van juli. In de tweede week van augustus vlogen de jongen uit, met uitzondering van het laat begonnen broedgeval van Terschelling in 1965. De totale broedduur besloeg gemiddeld 57 dagen, tegenover 51-58 dagen opgegeven in de literatuur. Gemiddeld hadden de succesvolle broedparen 3.3 uitgevlogen jongen (N=9). Voor de noordgrens van het verspreidingsgebied op 54° noorderbreedte (ten zuidoosten van Moskou) geeft Glutz von Blotzheim (1980) 3.5 jongen per paar op (N=9), en voor Noord-Hongarije 4.6 jongen per paar (N=6).

Een factor die broedvestiging in Nederland zou kunnen begunstigen is het feit dat de gemiddelde dagtemperatuur in mei-juni, de periode waarin Bijeneters tot paarvorming en broeden overgaan, in de laatste drie decennia met 1.4°C is gestegen (Boele & van Winden 2004). De soort is immers als jager op grote insecten afhankelijk van weersomstandigheden waaronder deze prooidieren actief zijn, *in casu* droog en niet te koud weer. Zomerse weersomstandigheden zijn vermoedelijk een belangrijke factor bij het vestigen van paren en hun balts, maar vooral ook (via het prooiaanbod) doorslaggevend voor het broedsucces. Een interessante vraag in dat verband is onder welke weersomstandigheden Bijeneters in Nederland succesvol tot broeden zijn gekomen. Met behulp van historische KNMI-gegevens is voor de succesvolle broedgevallen nagegaan wat tijdens 30 dagen van de nestjongenfase de weersomstandigheden waren (tabel 2). Hieruit blijkt dat zelfs bij een gemiddelde dagtemperatuur van 15°C en een maximumtemperatuur beneden de 20°C Bijeneters succesvol jongen kunnen grootbrengen (in het geval van Terschelling, op Texel hadden de vogels wel problemen). De gematig-

de klimatologische omstandigheden staan het broeden hier te lande dus niet in de weg. Of de ogenschijnlijke toename van incidentele broedgevallen een tijdelijke ontwikkeling is of een permanente, zal in de toekomst blijken.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar de volgende personen die met persoonlijke mededelingen, het aanleveren van literatuur en het becommentariëren van eerdere versies een belangrijke bijdrage aan dit artikel hebben geleverd: Arnoud van den Berg, Rob Berkelder, Arjan Boele, Rommert Cazemier, Jacco Duindam, Sander Lilipaly, Gert Ottens, Karel Sars, Ton van Schie, Rienk Slings, Oane Tol, Rinse van der Vliet, Ruud Vlek (tabellen), Cees Witkamp en Pim Wolf.

Literatuur

- Alleijn F., S. Braaksma, J.D.G. Peereboom Voller & J.A.A. van Schendel 1966. Een broedgeval van de Bijeneter (*Merops apiaster*) in Nederland. *De Levende Natuur* 69: 1-13.
- Bakker M. 2002. Kijkje in het nest van de Bijeneters van Harkstede. *Grauwe Gors* 2002(1): 17.
- van den Berg A.B. & C.A.W. Bosman 2001. Avifauna van Nederland 1: zeldzame vogels van Nederland, 2^e druk. GMB/KNNV, Haarlem/Utrecht.
- Berkelder R., V. van der Spek, D. Laponder, J. Duindam & T. van Schie 2006. Broedende Bijeneters te Monster in de zomer van 2005. *Limosa* 79: 155-162.
- Boele A. & E. van Winden 2004. Bijeneters in Nederland: toegenomen kleurenpracht. *Sovon-Nieuws* 17: 3-5.
- Burgler H. 1966. Bijeneters op Terschelling. *Natura* 63: 107-110 en 139.
- Fischer H.W. 1965. Vacantie 28 Aug – 8 Sept 1965. In dagboek 'Vogels Terschelling 1960-1968'. Archief Vogelwerkgroep Amsterdam.
- Glutz von Blotzheim U.N. & K.M. Bauer 1980. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Band 9. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Hens P.A. 1965. Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden. Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, reeks 15.
- van den Hombergh L.M.E. 1964. Eerste geslaagde broedgeval van bijeneters in Nederland. *Het Vogeljaar* 12: 325-326.
- de Jong W. 1965. De Bijeneter (*Merops apiaster*) broedvogel in Friesland. *Vanellus* 18: 190-191.
- ten Kate C.G.B. 1967. Ornithologie van Nederland 1965. *Limosa* 40: 14-58.
- Lilipaly S., P. Meininger P & P. Wolf, P. 2006. *Telpost Breskens 1980-2005*. Natuurbeschermingsvereniging 't Duumpje, Breskens.
- Maas F.J. 1984. Broedgeval van Bijeneter op Texel in

1983. Dutch Birding 6: 58-61.
- Mesker C., F. Neijts & D. Wammes 1976. Vijfheerenlanden, broedvogelinventarisatie 1975. Staatsbosbeheer, Utrecht.
- van Ommen E. 2001. De bijenetters van Harkstede. ObanPress, Groningen.
- Puts-Klomp H.L. 1964. Uit het dagboek van de bewaker. Het Vogeljaar 12: 326-327.
- Snouckaert van Schauburg, R.C.E.G.J. 1908. Avifauna Neerlandica. Lijst der tot dusverre in Nederland in wilden staat waargenomen Vogelsoorten. Meijer & Schaafsma, Leeuwarden.
- Teixeira R.M 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten & SOVON, 's-Graveland.
- Tulp A.S. 1965. Ontmoeting op Terschelling. Vanellus 18: 161-162.
- Zwart F. 1985. De broedvogels van Terschelling. Van Gorcum, Assen.
- Vincent van der Spek, Koningin Emmakade 92 2518 RM Den Haag; vincent@vwdgdenhaag.nl

Nieuwe broedgevallen in 2006

Bij het ter perse gaan van dit artikel bleek dat in 2006 opnieuw Bijenetters in Nederland hebben gebroed. In Drenthe werden na eerdere waarnemingen van foeragerende vogels op 4 augustus twee nesten met jongen gevonden; die op 11 augustus bij nadere controle elk 3 jongen hadden. Op 16 augustus vloog het eerste nest uit, op 19 augustus het tweede nest. Totaal werden 6 uitgevlogen jongen gezien,

twee daarvan werden later niet teruggezien. Op 2 en 4 augustus werd in ZO-Friesland in een in een oud zanddepot twee Bijenetters gezien, die vrijwel constant bij een nestingang aanwezig waren. Mogelijk waren jongen in het nest aanwezig, maar prooi-aanlevering werd niet met zekerheid waargenomen. Bij een derde bezoek (na een weersverslechtering) op 18 augustus werden de vogels niet meer gezien. *Met dank aan C. Beunders, J. ten Horn, G. Tuinstra & S. Waasdorp.*

The Bee-eater *Merops apiaster* as a breeding bird in The Netherlands

The Bee-eater *Merops apiaster* is a rare but regular summer visitor in the Netherlands with incidental breeding attempts. Since 1944 the number of observations has gradually increased, apparently not only due to the increase of observer effort. Since 1982 the species occurs yearly in very low numbers, with the emphasis on spring and early summer. Bee-eaters have been observed in the Netherlands from the second half of April until the last week of November, peaking in mid-May. Up till now they were most numerous in 2005 with 31 observations including 106 birds. Most are seen flying by, only very few groups do stay for a short time at a certain locality.

Since 1964 there have been eight breeding attempts, of which in only five cases pairs raised young (Tab. 1). In nine successful nests a mean of 3.3 young per pair fledged, with solitary pairs showing the poorest breeding success. Most of these breeding attempts occurred in coastal areas, half of these in the Waddensea area above 53°N. Human disturbance was responsible for recent nest failures, so secrecy and nest protection remains imperative. One half of all breeding attempts occurred in 2001-2005, suggesting a gradual northern expansion of the breeding range, in line with regular breeding in Germany and Belgium. During printing of this paper, 3 new recent breeding pairs were discovered (2006: Drenthe 2 pairs, 6 fledged young; Friesland 1 pair, no young fledged).